

Topografie a výzdoba poetického prostoru u J. S. Machara

Předkládaná studie je heuristická a jejím tématem je básnická kniha „Zde by měly kvést růže“. Dostáváme se tak od secesní lyriky, jejíž modelovou realizací pro nás byla sbírka „Pozdě k ránu“, k drobné epice. Tento posun je důležitý nejen proto, že Machar psal v jiném literárním druhu a žánru než Hlaváček, ale i proto, že stejně jako on napsal celou knihu, nikoli snad jednotlivé, porůznu roztroušené básně vykazující akcidentální prvky secese. To, co obě díla spojuje (a co tedy spojuje dobový realismus a symbolismus), je charakteristika, kterou označujeme jako „substanciální secesnost“. Z předchozích textů víme, že spočívá ve specifickém zobrazení poetického prostoru, který jeví tendenci k uzavírání se do sebe, tj. ve více či méně zřetelném zarámování vizuální scény, a v jeho poetické výzdobě, v návaznosti na středověké poetiky označované sumarizujícím termínem „ornát“. Výsledkem slovesného gesta je více či méně zřetelně orámovaný obraz s (více či méně) výraznými estetickými dominantami, sblížující literární dílo s výtvarnictvím. Zrak není u secesního autora pasivním smyslem, registrujícím tvar, linii a barvu vizuální scény, nýbrž – jak stanovil Šalda – aktivním orgánem, který konstituuje a vytváří narativní obraz, něco jako „rydlo“ nebo „štětec“ básníka. Výsledkem je specifický „malířský efekt“ textu. Ten je však u secesní moderny odlišný od „malířského vedení scén“ předchozí realistické generace, jak jsme se snažili dovodit ve studii o Šaldově povídce *Analysa*.

Řekli jsme, že J. S. Machar byl jedním z tvůrců, u kterých se pozdější, již vyhraněná literární secese učila. Na malířské efekty Macharových textů upozornil už A. Novák, charakterizující jeho prvotinu prostřednictvím pojmů „genrové obrázky“, „pestré společenské kresby“ a „dekorace“. Jde o zřejmou transpozici výtvarnických termínů, motivovanou Macharovým „viděním“ narativní situace. Jinak řečeno, estetickým principem je tu *fyzioplastická*, soustředěnost k tvaru, linii a barvě, a ornamentální uspořádání dekorativních entit, včetně lexikálních, syntaktických a gramatických. Naše předběžná úvaha byla taková, že epická poezie (kterou sbírka *Zde by měly kvést růže* je) by měla na rozdíl od poezie lyrické více zdůrazňovat časovou souřadnici textu (zatímco příznačným rysem lyriky byl více či méně „uzavřený“ poetický *prostor*). Charakteristika drobné epiky, ať už veršem nebo prózou, by tedy stále ještě měla spočívat ve stylizované prostorovosti a soustředěnosti k slovesnému obrazu. Důsledkem tohoto estetického principu je zvýšený výskyt pikturnálních entit a circumstantií.

Budeme postupovat v chronologickém pořádku. U každé ze čtrnácti básní definujeme její fabuli (epické jádro, abstrakt příběhu), ústřední postavu a portrét, který postava vytváří, i obraz ve smyslu žánrového výjevu. Obojí, portrét i žánrový výjev, pro nás představuje přesah literárního konceptu do výtvarnictví. Vedle toho izolujeme dekorativní entity, především vizuálního typu, které tvoří estetické dominanty textu. Smyslově názorné představy vytvářejí poetický ornát, tíhnoucí více či méně k literárnímu ornamentu (pikturální a barevné entity v liniích). Sblížování mezi literaturou a výtvarnictvím je posíleno i užíváním estetických, kvazi-estetických či estetizujících pojmů, majících více či méně povahu termínů (termíny a polotermíny), jejichž funkce spočívá (podle našeho názoru) v syntetizování, scelování dekoru do jednoho poetického názoru. Výrazům jako „detail“, „arabeska“ či „ostře kreslený“ tedy přikládáme výtvarný smysl. Těžiště naší heuristiky spočívá v explikaci znázorněného prostoru (tedy v dovozování teze, že fiktivní prostor vykazuje tendenci k uzavírání se do sebe ve smyslu „obrazu“). Pokud jde o secesnost v etymologickém smyslu, tj. secesi jako projev dobovosti, můžeme k nim u Machara počítat následující entity: měšťanský salon a interiér, ženu připoutanou k domácnosti, oděvní módu, ženskou otázku (ženské hrdinky a dedikace básní), dělnickou otázku a antiklerikalismus.

(1) Prolog: Podzimní povídka

FABULE. Nedělní jednotvárné odpoledne, stmívá se. Osamocený muž sedí v pokoji a před očima se mu míhají fragmenty vzpomínek. Jedna z nich ho posléze ovládne, a to vzpomínka na nedávný ples, kde se potkal se ženou, s níž jako mladík tančival a do které byl i zamilovaný. Dnes přišla jeho někdejší známá na ples jako gardedáma. Pak je vzpomínající seznámen s její dcerou, která svou tvář silně připomíná matku v mladých letech.

POSTAVA A PORTRÉT. Někdejší dívka, která ztratila svůj romantismus, a vzpomínající muž, tesknící pro mládí, jež pominulo.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Popis plesu.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. A) Exteriér. Krajina za jízdy vlakem: žitné pole, údolí, telegrafní tyče, les, vesnice, bílý mlýn, světlo svítilen, dívčí kučeravá kadeř, opálená tvář dívky, velké oči a obnažená šíje dívky, park, alej, měsíc. B) Interiér. Taneční sál: chvějící se dívčí tělo v náručí, záře lustrů, ženské postavy, valčík Na vlnách Dunaje, zelená barva, lustry, bílá šij, kadeře, vějíře, střevíčky, parfěmy.

ESTETICKÉ POJMY. Detail, filigránský, profil a en face, girlandy.

PROSTOR. A) Vstup básně. „Do dlaní těžce hlava tvá se hříží“: detaily a útržky vzpomínek. Padající šero a černý mušelin v okně. Za okny šedivé domy a „šera“ mračna, nehybný dým v „podnebesí“. Stmívání a padající mlha, světla pouličních svítilen. B) Konec básně: procitnutí do „zasmušilé noci“, zvenku je slyšet hudbu z hospody a vítr, odírající „kaštanů zbylé hnědé listy“ někam do černých koutů. C) Epický pohyb od interiéru k exteriéru a zpět do interiéru, od vněmů ke vzpomínkám a zpět, od šera k úplné tmě. Uzavírání prostoru: subjekt pohřížený do sebe v šeřícím se pokoji s černým mušelinem přes okno; domy a nebe jsou skrze mušelin zbaveny barvy i pevných kontur a v základních liniích a perspektivách vsazeny do rámu daného tvarem okna. Mlha a tma venku posléze dokoná oddělení subjektu od vnějšího světa.

(2) Dva listy

FABULE. Dívka, která žije jen s otcem vdovcem, očekává mladíka, jenž hodlá požádat o její ruku. Situaci s přísným otcem vyřeší ve svůj prospěch tak, že mu předá dopis od svého nápadníka společně s dopisem, který psal on ve stejné situaci její matce. Do očí bijící podobnost obou dopisů otce oblomí a on souhlasí s tím, že mladík může přijít k obědu.

POSTAVA A PORTRÉT. Dívka a její otec.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Měšťanský interiér.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Řasnatý pestrý župan, „Musset“, motiv z Manon, taburet, piáno, mollový akord, preludování, „zhvězděné“ nebe, zelený svit moře, bizarní etažér, pagoda, figurky, knihy, mušle, vázy, portrét, střevíčky z atlasu, suché konvalinky, malé brusle, pentličky, zažloutlé dopisy.

ESTETICKÉ POJMY. Lem, obzor, bizarní, filigránský, floskule, květy (v řečnictví).

PROSTOR. A) Interiér. „Dočetla. Štíhlé její tělo... sjelo v klín tureckého divanu“; „na ňadra tiskne list“; „tmu žhavou sladkou cítí kolem“. Příklad otce domů; hlava dívky opřená o ruce; otec „ruce na stůl klesnout dal, pak otíral skla na brejlích a v prázdno kams se zadíval“, potom čte noviny. B) Exteriér. Za oknem: moře střeš, jehož „lem“ splývá s našedlým obzorem, visící nadmuté oblaky, za oblaky blankytné nebe, dva ptáci, den zrcadlící se v „duši dokořán“. C) Uzavírání prostoru: dívka schoulená v divanu, čtoucí a posléze pohřížená do svého vnitřního světa. Dostředivý pohyb je posílen příchodem další postavy, která je rovněž pohřížena do vlastního světa, ať už jsou to vzpomínky nebo četba. Exteriér je v základních liniích skicován v rámu okna, a nakolik se v závěru rozevírá před rozradovanou dívkou, je jen projektivní plochou jejích citů.

(3) Tři podobizny

FABULE. Tři fáze vztahu mezi dvěma dívkami, dominantní krásné Lili a na ní závislé Bibi. V prvním obraze jsou dívky sedmileté, a zatímco jejich rodiče se baví v salonu, ony procházejí bytem, hrají si a fantazírují. Druhý obraz líčí hovor dívek po prvním plese. Třetí ukazuje Lili jako matku tří dětí, zklamanou manželstvím i mateřstvím.

POSTAVA A PORTRÉT. Krásná světlovlásky a její stínová družka. Geneze ženy ve společnosti ovládané muži.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Prostředí měšťanského bytu.

PIKTUTÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Světlý vlas, půlkruh hřebenu, husté zlaté prstence, tváře s nachem broskví, modré oči, modro pohádky, pohádky, divný les, zámek, bílé vlasy, mihotavý přísvit luceren, ledové obrazce na skle okna, plamen, svíčky u zrcadla, stužky, sametka se zlatým křížkem, večerní toalety, zlaté brýle, uhlazená řeč, básně, Hálkovy písně, záře řeřavého uhlí.

ESTETICKÉ POJMY. Aureola, elegicky, arabesky, elasticky, ethericky, kolorovat.

PROSTOR. Probereme uspořádání prostoru v každé ze tří básní. A) Lili a Bibi stojí uprostřed jizby, kam šikmo padá zář slunce. V slunci víří „prachu pruh“, Lili stojí polovinou těla v této „záplavě“. Dívky jdou ke skříni s hračkami (kuchyňka, panenka Pepi, divadélko). Lili vypravuje o babičce, která by ji prý „nejraději zavřela před světem“, Lili sama by nejraději byla „Růženkou, co spala v síni zámku v lese bodláčí“. Závěr scény: „V čtverci lesklém na parketách, kam dopadá slunce pruh, leží Pepi, v zemi hledí nehybnýma očima“. B) Zimní večer v tmavém pokoji, oživovaný svitem luceren zvenku a plamenem v kamnech. Lili a Bibi hovoří o plese, nudí se, shodnou se na tom, že se nevďají. V závěru scény Lili kleká před kamna a přikládá, řeřavé uhlí osvětluje její tvář. Poté postava opět ztmavne. C) Lili odpovídá na dopis od Bibi. Závěr básně: „Venku pěkně. V ulici hází dubnovou svou září slunce zlatem sršící. Neláká mě...“ Lili přikládá do obálky svou podobiznu, která se ovšem musí „kolorovat“ (řídké vlasy, vpadlé tváře, kalný zrak) a vyzývá Bibi, aby jí zas brzy napsala. D) Uzavírání prostoru: v základních rysech je dáno oddělením interiéru od města a krajiny, dále soustředěním pozornosti k děvčátkům uvnitř pokoje s nasvíceným centrem, kde pruh slunce zvláštním způsobem rozděluje a zároveň estetizuje interiér. Dominance centra obrazu je posílena motivy skříně, oddělení se od světa a pohozené panenky v pruhu světla. V druhé básni je princip uzavírání stejný jako v předchozí, jen místo slunce tu funguje světlo luceren a svit kamen (další fáze uzavírání interiéru). Třetí báseň znamená úplné odmítnutí vnějšího světa a valorizaci světa vnitřního.

(4) Marie Wiltova

FABULE. Sebevražda slavné, téměř šedesátileté korpulentní operní pěvkyně, která se po rozchodu s šestadvacetiletým mladíkem vrhá ze čtvrtého poschodí do dvora. Autorovi, který se k této události nachomýtl, běží před očima vzpomínky na ženu, její nelehký osud a divadelní představení, v nichž zářila jako operní hvězda.

POSTAVA A PORTRÉT. Operní umělkyně z lidu, její krásný zpěv a nevábný zjev.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Zpráva z novin, tragédie mezi činžovnými domy.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Kytice, věnce, vavříny, lesbické moře, antická Sapphina hlava, zohavená mrtvola, záře génia, Aida, struny nervů.

ESTETIZUJÍCÍ POJMY (slabá verze). „Intresantní“ (ne „interesantní“; rytmické důvody), banální.

PROSTOR. Uzavřený prostor mezi činžovnými domy, dvůr; čtení zprávy a vzpomínky.

(5) Bez ovoce

FABULE. Tři staré dámy sedí na lavičce v podzimním parku, sledují mimojdoucí a mlčí.

POSTAVA A PORTRÉT. Chudé stáří ženy.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Lavička s třemi stařenami v podzimním parku.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Svit slunce, žlutý park, kaštanová alej, mokré listí, lavička v slunci, Zima a Jeseň (personifikované stařenami), květy, sníh, ledové oči, zlacený vzduch, žlutý vějíř (kaštanového listu).

ESTETICKÉ POJMY. Zlacený 2x, vějíř, trosky.

PROSTOR. „Svit slunce žlutým parkem chví a hází záblesk zlacený v zem do mokrého listí.

Na osluněné lavici pod kaštanovou alejí tři dámy sedí mlčící a kamsi v prázdno vzhlížejí.“ Přecházející milenci, mladí manželé a chůvy s dětmi. Co chvíli padne k nohám žen žlutý vějíř ze starého kaštanu. Prostor je omezený na centrální, sluncem nasvícenou scénu.

(6) Z vlaku

FABULE. Mluví jede vlakem, chtěl by spát, ale je rušený šplechty venkovských žen z vedlejšího kupé. Na jedné stanici přistoupí jakási stařenka a on proti své vůli vyslechne, že jede za svým synem do věznice, kde je zadržen pro vraždu snoubenky a čeká na soud.

POSTAVA A PORTRÉT. Unavený a znužený muž ve vlaku a stará matka vraha.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. První kupé: Dřímající muž. Druhé kupé: hromadná scéna, rozprávějící ženy z lidu.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Nerudovský rytmus a dikce (sloka z Nerudových veršů Matce, jméno Nerudovo) blokuje dekorativní entity, které by tu byly nefunkční. Zároveň získáváme implicitní, tj. v básnické knize samotné tkvící srovnání mezi nesecečním a secesním realismem v poezii.

ESTETICKÉ POJMY. Platí totéž, co v předchozím odstavci.

PROSTOR. A) Vstup básně: „Unaven odstoup jsem od okna a přivřel znavené oči“; „A dřímám“. B) Závěr: „Dívám se za ní“; „A zaduman poslouchám dunění vlaku“. C) Prostor vyprávěcího subjektu je ohraničený vlakovým kupé a jeho zavřenými očima. Druhé kupé, podobně omezené a zúžené vnitřním světem debatujících žen, je sluchová entita, pronikající k mluvčímu zvenčí. Závěr básně znamená výhled do otevřeného prostoru, pravděpodobně rámovaný oknem vagonu (nečteme nic o tom, že by mluvčí vstal a otevřel okénko), s následným stažením se vypravěče do vnitřního světa.

(7) Teta

FABULE. Dvacetiletá dívka Sáli naslouchá steskům matky, která očekává nevítanou, nudnou návštěvu, totiž svou starou tetu, a posléze i vyprávění tety, venkovské ženy, z něhož vysvítá, že nebožtík strýc málo pracoval, zato hodně pil a také bil svou ženu.

POSTAVA A PORTRÉT. Udřená a zahořklá žena z lidu, v útlém věku provdaná, obět domácí šikany a násilí.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Rozhovor venkovské stařeny s městskou dívkou.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Nerýmovaná čtyřverší jsou nerudovsky strohá a blokuje dekoraci.

ESTETICKÉ POJMY. Platí totéž, co v předchozím odstavci a předchozí básni.

PROSTOR. Lineárně realistický jako v předchozí básni. Můžeme ho hodnotit jako aktualizaci secesní prostorové malby.

(8) Mimo cesty života

FABULE. Jeptiška, sestra Beata, je ráno nalezena ve své cele mrtvá. „Suché pomněnky dávných let“ přitisknuté ke rtům svědčí o tom, že její poslední myšlenky patřily dávné lásce (čímž „Kristus přišel o svou nevěstu“). Nejkratší báseň cyklu, obsahující pět sdruženě rýmovaných dvojverší, žánr zkratkové epiky mistrovsky zvládnutý.

POSTAVA A PORTRÉT. Stará žena, která se kdysi uchýlila do kláštera z nešťastné lásky.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Klášterní cela s mrtvým tělem jeptišky na loži.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Sezvánění k ranní modlitbě, sněhem pokrytá hlava, stará modlitební kniha, suchá pomněnka, krucifix.

ESTETICKÉ POJMY. V textu se nevyskytují.

PROSTOR. Uzavřený prostor cely, v němž není jmenováno okno, s ložem a mrtvým tělem na něm. K postavě mrtvé směřují zvuky zvonu a pohled Krista z kříže.

(9) List

FABULE. Dopis na rozloučenou manželovi, z něhož vysvítá, že si pisatelka po šoku z manželského sexu začala svého muže hnusit. Od jisté doby žije každý z partnerů svůj vlastní život, avšak mluvčí chtěla přesto zůstat „řádnou ženou“. Až nyní, po dvou letech, odchází k jinému muži, u kterého však už „nehledá krásu“, nýbrž „jen pár pěkných chvil“.

Manželství zůstává nerozvedeno a způsobí zřejmě v okolí muže, vyhlášeného advokáta, společenský skandál.

POSTAVA A PORTRÉT. Žena zklamaná manželstvím a zděšená sexualitou.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Žena píšící dopis.

DEKORATIVNÍ ENTITY A ORNAMENT. Romány, básně, verše, „Chopin“, „Schumann“, resp. jejich hudba jako symbol romantismu.

ESTETICKÉ POJMY. V textu se nevyskytují.

PROSTOR. Nakolik pochopíme dopis jako psaný právě v této chvíli, uzavírá se prostor do výseku daného „obrazem a žánrovým výjevem“. Líčený prostor je však lineární.

(10) Otokyně otroka

FABULE. Dělnická žena o čtvrté hodině ranní vstává, zatápí v kamnech, připravuje snídani a hledá ve snáři čísla, která jí napověděl její sen. Posléze jej konzultuje se sousedkou, která byla po včerejší schůzi dělníků od manžela bita, a ve strachu očekává, zda bude či nebude stávka.

POSTAVA A PORTRÉT. Dvojice dělnických žen, udřených a žijících v bídě, z nichž jedna je trvalou obětí domácího násilí.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Rozhovor dvou zbídačelých žen v chodbě mezi dvěma dělnickými byty; z jednoho proniká sporné světlo z kamen, chodba je osvětlena svíčkou druhé ženy.

PIKTURÁLNÍ ENTITY. Záře svíčky, šerosvit a modřiny jedné z dělnic vytvářejí estetické dominanty, ne však dekor.

ESTETICKÉ POJMY. V textu se nevyskytují.

PROSTOR. Jizba v úplné tmě, narušené posléze rozdělávaným ohněm, v jehož světle žena listuje starou švabachovou knížkou. Světlo se zdvojuje světlem svíčky z otevřených dveří naproti, obě ženy pak stojí v temné chodbě a rokují. Jedna drží svíčku, z prvních dveří proniká sporné světlo. Po křiku manžela mizí žena se svíčkou v „tmavém prostoru“.

(11) Idyla

FABULE: Matka, tichá a přívětivá osoba, vlastní dvě staré knížky, v nichž si ve chvílích volna čte, ale svým dětem stroze odmítá sdělit o tom cokoli bližšího. Až po její smrti se ukáže,

že jde o Večerní písně a Máj; v Máji je vepsáno datum s malým křížkem. Druhá nejkratší báseň cyklu, epická zkratka či epizovaná lyrika.

POSTAVA A PORTRÉT. Někdejší intimní tragédie ženy, kterou její děti nevnímají jako ženskou bytost.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Vlídna tvář starší ženy-matky, čtoucí na balkoně.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Úsměv v očích, tlumený svit, zeleň túje, náhrobní kámen, básně, dvě knížky, balkon, koule slunce, růžový papír, skrání prokvívající sněhem.

ESTETICKÉ POJMY. V básni se nevyskytují.

PROSTOR. Celkový obraz můžeme rozčlenit do několika fází. A) Vstup básně. „Ta naše máti měla úsměv v očích tak dojemný, tak plný resignace, jak svit, jenž tlumen tuje zelení po náhrobním se kmitá kameni.“ B) Matka čtoucí na balkoně. C) „Měla asi jisté řádky, nad nimiž sňala zvolna s očí skla, a bílé ruce na skrání přitiskla a zřela v prázdno... do snů... do pohádky...“ D) Závěr básně. „Pak rakev její byla plna květů... Na líci úsměv tklivé resignace...“ Báseň se člení na několik relativně samostatných obrazů, z nichž každý soustřeďuje pozornost na centrální entitu.

(12) Červené střevíčky

FABULE. Vzpomínka ponocného, vypravujícího ženám deroucím peří o popravě mydlářky Rosy, která zavraždila manžela, nikdy se nepřestala smát a na popraviště kráčela v nových tanečních střevíčkách, jež dosud neměla veřejně na nohou. Rámcový morytát či balada.

POSTAVA A PORTRÉT. Ponocný a jeho vzpomínka na časy císaře Leopolda.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Ženy deroucí peří s postavou ponocného.

PIKTURÁLNÍ ENTITY. V této básni jsou sekundární, závislé na realismu, a neutrální, nevytvářející svou vlastní, tj. příznakovou fólii. Je k nim možné počítat historické entity a jména.

ESTETICKÉ POJMY. V básni se nevyskytují.

PROSTOR. A) Vstup básně: „Noc mrazná venku. Plápolavá louč praskajíc pryskyřicí voněla od velkých kamen.“ B) „Z žen každá vypila zas hrnek kávy, pochválila ji, pak vzpomínaly dob těch nedávných, kdy káva byla mlskem boháčů, od kávy přešly (nevím dnes už jak) k loupežím, vraždám, potom popravám, jež za městem se dály na kopci...“ C) „Od dveří zazněl pozdrav křesťanský. Vysoký stařec v tlustém kožiše, s lucernou, pikou vešel do jizby.“ D) „Tak vypravovat začal ponocný“; „To nejdivnější byla poprava...“ Celkový obraz je dán žánrovým výjevem, ohraničeným místností, šerem a nasvíceným centrem. Vyprávěná balada je rámcová a jako taková je součástí centrálního prostoru, který zcela odtrhne od vnějšího světa.

(13) Umírání

FABULE. Nemocná žena, čekající už jenom na smrt, ztratí se svou starou kočkou poslední pouto k životu. Vzpomíná na svůj život: A) Před svatbou: šití svatební výbavy; B) Po svatbě: „A pocit nepoznaný jí často prochví, jako záchvěv hnusu a přesycení“; C) Později v manželství: „Kravaty jehlou pevně přichyceny tam visely dva dlouhé černé vlasy, dva vlasy ženské!“

POSTAVA A PORTRÉT. Dívka procházející erotickou desiluzí a konfrontovaná posléze s nevěrou manžela.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Nemocná žena na loži a stará kočka schoulená u kamen, vzhlížející ke své paní.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Lesknoucí se snubní prsten, zlatožlutý plamen v kamnech, široce rozevřené světlé oko kočky, zahrada květ a med, bělorudá jabloňová snítka, jabloňové plátky snášejí se na bílé košile, novomanželka sedící před zrcadlem si češe hnědé vlasy, verše, romány, pohádky, šálky, vázy, pestré sklenice, zbytky svatební kytice, zlatožlutý plamen, šedé květy vlnící se modře a melancholicky po celé jizbě (tj. tapeta).

ESTETICKÉ POJMY. Profil, ornamenty, momentní výjevy (momentky) ostře kreslené, kaleidoskop, obraz.

PROSTOR. A) Vstup básně: „Jiskrnaté oči mladé služky se zlobně smály v zřejmém pohrdání, hledíce na nemocnou suchou paní, jež ležela tu v chumlu bílých peřin k zdi obrácena.

Popelavé světlo dne listopadového sázelo se na sežloutlý a utrápený profil“; „Ty čtyři stěny byly jí teď světem“.

B) „Den celý lehávala v temném koutě blíž kamen natažena beze hnutí a dívala se odtud na ni truchle široce rozevřeným světlým okem.“

C) „V dnu zašlých dívala se kaleidoskop.“

D) Retrospektiva: „Májový večer do oken se dívá“, „zahrada dole“.

E) „Ten obraz zmizel, zapad kamsi v mlhy... A dívala se k růži v prostřed stropu“; „A vidí se zas“; „A nový obraz zjevil se jí v duši.“

F) „Však nyní jeden obraz tkví před zavřeným zrakem jejím pevně. Vidí se zas ve vedlejší jizbě“; „Odešla v svůj pokoj“.

G) „Zrak choré zalet na jednu skříň.“

H) „Na půdě, však již posílá. Tam za trámem...“

I) „Staré roští, hod' to do těch kamen, a domovník ať zakope tu kočku v zahradě hluboko.“

J) „Nemocná cítí, jak tou jizbou vane dech zničení.“

K) „A s námahou se obracuje ke zdi a mdlé své zraky upře tupě v stěnu, v ty šedé květy...“

Interiérová báseň se rozčleňuje do několika dílčích interiérů se zřetelnou tendencí k vytváření centra jednotlivých obrazů.

(14) Epilog: Nad mou malou dcerkou

FABULE. Básník sedí nad kolébkou své dcerky a uvědomuje si, že ji čeká podobný osud jako hrdinky jeho básní. Sám rezignoval na mladické sny o štěstí, pro svou dcerku si však štěstí nepřestává horoucně přát. Obraz je svým způsobem paradox, neboť jsou to především muži a patriarchálně strukturovaný svět, co je příčinou neštěstí žen. Nejméně dvě nerudovsky vyladěná čtyřverší jsou nesmrtelná.

POSTAVA A PORTRÉT. Muž uchvácený láskou k dcerušce.

OBRAZ A ŽÁNROVÝ VÝJEV. Muž nad kolébkou.

PIKTURÁLNÍ A DEKORATIVNÍ ENTITY, ORNAMENT. Velké gazelí oči dítěte, bílé lístky papíru, buclatá ručka, slunné dny, zlatit sluncem a kryt růžemi, prastarý dobrý štít, svit slunce.

ESTETICKÉ POJMY. Dramy, zlatit, drama.

PROSTOR. A) Vstup básně: „V dnech podzimních, kdy venku lítě do šedých oblak vítr pral, u kolébky tvé, drahé dítě, já tyto tiché dramy psal.“

B) „Teď bezevládné spínám ruce a zřím kams v nedostupný práh: Buď kdokoli, ty nezjevený, buď kdekoli tvůj věčný byt, je v žití tom tak málo ceny, však nech to moje dítě žít!“

Uzavírání prostoru je dáno žánrovým výjevem.

Závěr

Podrobnější rozbor čtrnácti básní cyklu „Zde by měly kvést růže“ prokázal, že se soustředí k obrazu ve smyslu výtvarném, jak jsme ho předběžně vymezili. Strukturování a ohraničování poetického prostoru je vedle toho určováno i minimalistickou fabulí. Entity postava, portrét, žánrový výjev, piktorální entity, dekorace, ornament i estetické pojmy, nakolik se v jednotlivých básních vyskytují, jsou závislé na sémantice obrazu, jehož zrakovost posilují i vytvářejí. Přítomnost bezpříznakového realismu nerudovského typu nám v rámci sbírky umožňuje nahlédnout rozdíl mezi tradičním realismem, jehož prostor je utvářený lineárně, a

realismem secesním, jehož charakteristiky jsou nelineární, zakřivené a orientující prostor k určitému ohnisku. Macharův realismus v uvedené sbírce je tím prokázán jako realismus secesní. To, co spojuje sbírky „Zde by měly kvést růže“ a „Pozdě k ránu“, je substanciálního rázu: topografie, logika znázornění a estetické dominanty tvoří jejich bázi, zatímco stylové příznaky typu „symbolismus *versus* realismus“ se ukazují jako akcidentální. Linearitu znázornění můžeme v tomto rámci považovat za aktualizaci výchozího principu.